

Megelevenül a magyar technikai tudományok sok évszázados multja

Megnyílt a Magyar Műszaki Múzeum

A magyar műszaki tudományok tudós bűvára, *Lósy-Schmidt* Ede egyetemi magántanár évekig tartó lelkes kutatómunka és propaganda után megvalósította a Magyar Műszaki Múzeumot, melynek élén pihenést nem ismerve dolgozik tovább. Egyik tanulmányosoroztatában már régebben ismertette a magyar technika sok évszázados multját. A közelmúltban a magyar műszaki muzeális ügy fejlődéséről és a Magyar Műszaki Múzeumról tartott előadást.

Mindenekelőtt kimutatta és bizonyítékokat hozott fel arra, hogy az egyetemi műszaki felső oktatás terén 12 évvel előztük meg Franciaországot s a mérnököknek egyetemi kiképzésével első voltunk az egész világon. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán ugyanis már 1782-ben megindult a magyar mérnökök kiképzése, még pedig az egyetem tanári karának a szabad elhatározásából és az egyetemi tanács javaslatára, szemben a 12 évvel későbbben alapított és 1794-ben megnyílt École polytechnique-el Párizsban, mely intézetet addig a világ legrégebbi műegyetemének tartották.

— Magyarországon — mondotta többek közt — a pázmányegyetemi Mérnöki Intézet felállítása előtt is folyt már rendszeres, felsőfokú műszaki oktatás. Két tanintézetünk is foglalkozott mérnököknek az állami közgazdaság különféle ágazataira való előkészítésével és kiképzésével. Mind a kettőt *Mária Terézia* királynő alapította 1763-ban, 19 évvel a pázmányegyetemi Mérnöki Intézet felállítása előtt. Az egyik a *poszonymegyei Szempcen* működött *Collegium Ceconomicum* volt, mely később Tatára került át és mindvégig a kegyes tanítórend vezetése alatt állott. Ez az intézet tekinthető az első és a legrégebbi mérnökképzőintézetünknek, mely a *kinestári szolgálatra alkalmas mérnököket* képezett ki. Tizenhét évi fennállása után azonban 1780-ban megszűnt. A másik ilyen tanintézetünk a selmeci bányászati tanintézet volt, amelyet 1770-ben *Mária Terézia* királynő akadémiai rangra emelt. Ez az intézetünk bánya- és kohómérnököket, 1808-tól kezdve erdőmérnököket is képez ki. Az összeomlás után Selmecről Sopronba költözött át és ott jelenleg mint a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemnek egyik kara folytatja működését. A selmeci bányászati akadémia a világ legrégebbi ilyen mű szakintézete. Kitűnő laboratóriumi oktatásánál fogva a *párizsi École polytechnique*-nak is mintaképül szolgált annakidején.

A mérnökképző tudós Hatvani professzor

A rendszeres főiskolai oktatás mellett más hazai főiskoláinkon is foglalkoztak — a szükséghez képest — műszaki oktatással és mérnökképzéssel. Így a nagyszombati egyetemen, még mielőtt Budára helyezték át és a debreceni főiskolán, ahol *Hatvani István* professzor, a kiváló polihisztor képezte ki a mérnöki pályára lépőket a XVIII. század második felében. Debrecenben szerezte meg többek között *Pálóczi Horváth* Adám, a költő is azt a szaktudását, amelynek alapján 1780-ban a jászói konventen a geometriahatlet letehetette és azután mérnöki a-gánygyakorlatot folytathatott. Amikor 1777-ben az egyetemet Nagyszombatból Budára helyezték át, a Királyi Egyetemnek már fizikai és mechanikai múzeuma van. Az egyetemnek a muzeális gyűjteményei abban az időben székesfővárosunk nevezetességei közé tartoznak s nemcsak a szemléltető oktatás céljait szolgálták, hanem a hét meghatározott napjain a nagyközönség számára is nyitva állottak. 1781-ben a király tekinti meg kíséretével együtt a gyűjteményeket és 1797-ben a Budán tartózkodó török követ látogatja meg az egyetem mechanikai és fizikai múzeumát s a látottak felett legteljesebb elismerését fejezi ki.

Az ország legnagyobb nemzeti közgyűjteményében, az 1808-XVIII. tc. értelmében a magyar föld és szellem termékeit gyűjtő Magyar Nemzeti Múzeumban, már alapításának idején létesül a többi osztályokkal egyidejűleg technológiai osztály is. Számos érdekes tárgy került a Nemzeti Múzeum technológiai, illetőleg műszaki osztályára. Az adományokról az akkori sajtó számolt

be. Így az 1812. évi *Vereinigte Ofner Pesther Zeitung*-ból megtudjuk, hogy *Boráros* városi tanácsnok egy cséplőgépnél és egy szecska-vágógépnél magyar készítményű mintáit ajánlotta fel a múzeumnak. *Rumbach* Sebestyén pesti orvosdoktor egy teljes kémiai berendezést adott a technológiai osztály gyűjteménye számára és az apróbb tárgyakat felajánló adományozókon kívül *Magyarország nádora* többek között az angol gyártmányokkal vetekedő és a gyapjú feldolgozására szolgáló eszközöket ajándékozott magyarországi gyárakból a múzeum technológiai osztályának. A gépek, eszközök, szerszámok mellett ipari termékek is nagyszámban kerültek az ország különféle gyáraiból a múzeumba.

Az állami intézmények mellett voltak hazánkban a XVIII. század végén és a XIX. század elején magángyűjtemények is, amelyek műszaki vonatkozású tárgyak és emlékek gyűjtésével foglalkoztak. Ezek között volt *Schaffrath* Lipót bárónak, a pesti kegyesrendi gimnázium igazgatójának és *Brudern* József bárónak a gyűjteménye. *Schaffrath* Lipót bárónak már 1786-ban tekintélyes gyűjteménye volt a természettudományok és a technika, valamint a technológiai köréből. Ő volt az első hazánkban, aki saját költségén ilyen természetű gyűjteményt létesített s azt a tanítványai és az érdeklődők rendelkezésére bocsátotta. *Brudern* József bárónak szintén igen gazdag gyűjteménye volt 1820 körül s ez a gyűjtemény tekintélyes műszaki könyvtárban, építészeti és vízépítészeti vonatkozású metszetgyűjteményből, gépészeti és technológiai tárgyakból állott. Gyűjteménye akkortájt Pest városának a nevezetességei közé tartozott.

A műszaki múzeum első terve

Önálló műszaki múzeum felállítására is korábban gondoltak nálunk, mint Németországban, vagy Ausztriában. Az ezredéves kiállítás közlekedési csarnokában 1899 május elsején megnyílt a Közlekedési Múzeum. Ezt a Műszaki Múzeum magvának lehet tekinteni. A magyar műszaki múzeum megteremtésére irányuló próbálkozások évtizedek eredménytelen tanácskozásai és meddő tervezetései után fogott hozzá dr. *Lósy-Schmidt* Ede mintegy két évtizeddel ezelőtt a magyar műszaki tudományok történelmének módszeres feldolgozásához és egyúttal elhatározta, hogy megkezdi a műszaki kultúránk kimagaslóbb eredményeit feltáró írott, rajzbeli és lehetőleg tárgyi emlékek gyűjtését is. Saját multunk és nemzeti kultúránk megbecsülésének a gondolata vezette, amikor a régi magyar műszaki világ emlékeinek összegyűjtését elhatározta. Hozáfogott a magyar műszaki művelődés egyre pusztuló emlékeinek a gyűjtéséhez, hogy a magyar tehetségnek műszaki téren kifejtett alkotó készsége és munkássága eredményeit a közművelődés számára megmentse a mindjobban fenyegető megsemmisüléstől és elkallódástól.

Az emlékeket a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet támogatásával kezdte el gyűjteni és 1921-ben megalapította az egyet Technikatörténeti Gyűjteménytárát is. Már az első év gyűjtése is szép eredménnyel járt és amikor a Mérnök-Egyletnek 1922. évi közgyűlésén a műszaki múzeum alapvetéséről és 1921-ben megindított gyűjtési munkálatairól is beszámolt, már 20 ajándékozótól kapott 169 darab tárgyról tehetett jelentést.

Egy híres térkép 1728-ból

Széleskörű gyűjtést indított meg ekkor és műszaki művelődésünk multjára vonatkozó sok értékes anyagot sikerült ilymódon, részben vásárlás útján is a történelmi gyűjteménytár számára megszereznie.

Ekkor került többek között a gyűjteménybe a tudományegyetemi bölcsészeti karnak néhány nagyértékű mérnöki oklevele a XIX. század elejéről valamint azok a szintén nagyértékű uradalmi birtokfelvételek is, igen szép kivitelű és nagyméretű, színezett helyszínrajzok, a XVIII. század derekáról és a XIX. század elejéről, amelyeket herceg dr. *Balthány-Straitman* László bocsátott kormendi kastélyának a tergyűjteményéből rendelkezésére. Ezek között nagy értéket képvisel az az eredeti térkép, amely az osztrák birodalom és a magyar királyság közötti határvonalat állapítja meg a IV. Frigyes és Corvin Mátyás között 1462-ben létrejött békeszerződés feltételei és amelyet *Marioni Jakab* osztrák császári mérnöknek 1717-ben készült eredetijéből *Mikovinyi Sámuel* magyar mérnök, a selmeci bányászati tanintézet első tanára, paritált át 1723-ban.

A Mérnök-Egylet helyiségeiben természetesen országos jellegű múzeumot nem lehet létesíteni és megnyitni. Az a kevés férő-

hely, amely a könyvtárban és a hozzátartozó kisebb helyiségekben a gyűjtemény számára rendelkezésre állt, az anyag rendezése, feldolgozása és állandó kiállítása nem volt elegendő. Ezért *Lósy-Schmidt* gyűjteményének kezdetől fogva igen szerény keretek között kellett mozognia és maradnia. Nagyobb tárgyakat, gépeket nem fogadhatott el, mert azoknak helyet biztosítani nem tudott. Csak kevés helyen elférő kisebb tárgyak: mérnöki műszerek, képek, rajzok, tervek, oklevelek, könyvek, stb. gyűjtésére kellett szorítkoznia és be kellett érnie azzal, hogy könyvtárnoki dolgozószobájának egyik e célra üresen hagyott falán műszaki művelődésünk néhány érdekesebb régi emlékét és műszaki történeti feldolgozásának néhány muzeális értékű eredményét kiállíthassa és bemutathassa.

1933-ban indultak meg a kereskedelemügyi minisztériumban újból a tervezetések s az 1934-ben megtartott Nemzeti Munkahét alkalmából a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet székházában lefolyt mérnöknapon dr. *Fabinyi* Tihamér kereskedelemügyi miniszter többek között arra is utalt felszólalásában, hogy a technikai múzeum megállapításának a terve kilátásban van.

Így állott a műszaki múzeum ügye, amikor a kereskedelemügyi kormányzat a mérnöktársadalom legkülönbözőbb rétegeiből és a magyar gyáriparnak érdekelt köreiből ismételtelen elhangzott kívánságoknak engedve, újból napirendre tűzi a múzeum ügyét és 1934 őszén megbízta *Lósy-Schmidt*-et, hogy üresen álló katonai, vasúti, vagy más középületekben a felállítandó múzeum számára helyet keressen. Sok utánjárásra végül meg-

kellett elégednie azzal, hogy a volt Déli-vasútnak, a későbbi Duna—Száva—Adria Vasútnak egykori igazgatósági épületében, annak a III. emeletén sikerült először hét szobát, majd az úgynevezett tételgyűjtéségi épület I. emeletén még a déli vasúti volt főorvosi hivatal három helyiségét a múzeum céljaira megkapnia, úgyhogy 1935 elején összesen 10 helyiség állott rendelkezésére. 1935-ben *Fabinyi* Tihamér kereskedelemügyi miniszter megbízta a magyar műszaki tudományok multjának tudós bűvárával a meginduló Magyar Műszaki Múzeum vezetésével és az ezzel kapcsolatos összes munkálatok irányításával.

A gyűjtendő anyag értékelését és kiválogatását *Lósy-Schmidt* csak szigorúan tudományos módszerek alkalmazásával, tudománytörténeti kutatások, vizsgálatok és feldolgozások alapján óhajtottá elvégezni, hogy az intézmény komoly, megbízható alapon indulhasson el és fejlődhesen tovább s hazai műszaki és ipari fejlődésünknek azokat a területeit óhajtottá elsősorban bemutatni, amely területeken ezt a tudományos értékelést és kiválogatást részben, vagy egészben már el is végezték. És így többek között hazai műszaki oktatásunk történetére, a világítás technikájának fejlődésére, a mentőszolgálat műszaki berendezéseire, a hírközlésre, a híd- és vízpépítés, valamint a malomipar fejlődésének a bemutatására gondolt.

1935 március 6-án már bejelentette a rádió a magyar közönségnek a múzeum felállítását, mely azóta egyre gazdagodik *Lósy-Schmidt* Ede agilitása révén és átmenti a jövőbe a magyar technikai tudományok számos veszendő értékét.